

NYUGDÍJPÓTLÓ SZÖVETKEZET

TÁRSADALOMPOLITIKÁRA mindig szükség van. Minél fiatalabb egy társadalom, annál inkább tele van a fiatalság széthúzó, rendszerbe nem foglalt erejével és minél szegényebb, minél elesettebb a társadalom vagy annak egy rétege, annál inkább széthulló, annál kevésbé ismeri meg az önségítés módozatait. Az elesett rétegek felsegítése úgy gazdasági, mint kulturális síkon a társadalompolitika feladata. A társadalompolitika az egész társadalmi osztályt nézi és az összességén kíván segíteni. A helyes társadalompolitika az osztály felemelésének ideális szükségleteit veszi számba, megállapítja azok rangsorát és a legelsőrendűt igyekszik legelőbb kielégíteni. E sorrend betartása a társadalompolitikai realitás.

E sorrendet a következőkben jelölhetjük meg. Első az önfenntartás lehetősége, tehát a mindennap jelentkező igények, az élelem, a ruházat, a téli tüzelő kielégítése. Második a materiális létbiztonság elérése, aminek jellemzőjeként a nyugodt öregség reményét, a gyermekek felnevelhetésének lehetőségét emlegetjük. Harmadik a kulturális igények különböző fokozatai.

A javaslat, amelyről alább szó lesz, az ipari munkásság, a nyugdíj-jogosultság nélküli kistisztviselők és mindazon kisexisztenciák sorsának javítását célozza, amelyek kicsiny keresetük és létbizonytalanságuk folytán a proletáriátus széles felsőbb rétegét alkotják. Eme széles társadalmi réteg viszonyainak vizsgálatánál megállapíthatjuk, hogy a legelsőrendű szükséglet, az önfenntartás eszközeivel általában rendelkezik. A reális társadalompolitika tehát olyan intézményt kell, hogy keressen számára, amely létbiztonságát alapítja meg.

A megsegítés módjai az eddig már létesítettek figyelembe véve, két úton haladnak. Az egyik az államhatalom szociálpolitikai törvényhozása, a másik a társadalomszövetkezet önségélye. A szociálpolitikai törvényhozás az Országos Társadalombiztosító Intézet létrehozásával döntően lépett be a kérdés megoldásába. Elment addig a határig, amelynél tovább menni, az érdekeltek még súlyosabb megterhelése nélkül nem lehet. Az öregségi járulék összege azonban mégis kevés. Sőt viszonylagosan kevés marad akkor is, ha az OTI szükséges és most már időserű racionalizálását, az adminisztráció gépesítését végrehajtják.

Az 1940. évben létesített „Nép-és Családvédelmi Alap“, mely a törvényhatóságoként létrehozott „közjóléti szövetkezetek“ munkájával

szolgálja a szociális haladást, a legelesettebb népréteget, a falu sokmilliónyi nincstelenjének felemelése ügyét van hivatva munkálni. Ez intézménynek a falusi proletariátus önfenntartási lehetőségét kell biztosítania s így a szociális munka első feladatát végzi. Számunkra azért érdekes, mert az állam hatalom az általa kezdeményezett szociálpolitikát társadalmi szervezetre, a csak bizonyos vonatkozásokban tőle függő „Közjóléti Szövetkezetre“ bízta. E tényben az a felfogás nyilvánul meg, hogy a szociális fejlődést elsősorban az érdekelteknek önmaguknak kell munkálniok. A segítség úgy gyökeres és mélyreható, ha nem csupán adományokkal, juttatásokkal igyekszik a hiányt pótolni, hanem felkutatja az egyesnél, vagy családnál rejtőző esetleges legkisebb gazdasági erőt is és ennél fogva, ennek erősítésével emeli fel. Ezeket az erőket rendszerbe foglalja, érvényesülést, munkát, piacot keres a már rendszerbe foglalt és gazdasági erővé vált tényezők számára.

A „közjóléti szövetkezetek“ alig egyéves eredményei azt mutatják, hogy gazdasági erőt, ha bármilyen keveset is, mindenütt lehet találni, amit, ha megerősítünk, egész néprétegeket lehet kiemelni a mélységből.

Ha gazdasági erőt találunk a legelesettebb néprétegeknél is, mennyivel inkább feltételezhetjük azt a munkásosztály magasabb rétegeinél! Ez a gazdasági erő nem fiktív, nem feltételezett csupán, hanem mindennap kézben levő valóság, a munkabérek, a kereseti összegek összesítve hatalmas erőt jelentő tételeiben. Ez az érték egy óriási helyzeti energiát jelentő érték-tömeg, amelynek azonban mozgássá való átalakulása már kívül esik az erőt kézben tartó tömeg hatáskörén. Feladatunk tehát az, hogy ezt a helyzeti energiát olyképpen hasznosítsuk, hogy az mozgásba jöve, a munkások saját ügyét szolgálja.

A szövetkezett társadalmi önszegély a szövetkezeti rendszer kifejlesztésével igyekszik a kisember gazdasági érdekeit megvédeni. A szövetkezet immár klasszikussá vált meghatározás szerint „védelemszervezet, amely a vagyoniilag gyengébb társadalmi osztálybelieket, a gyengéket, a szegényeket, az elnyomottakat védi és támogatja, a vagyoniilag erősebbek, a gazdagok, főleg a nagytőke elnyomása ellen.“ (Csepregi Horváth: Magyar Szövetkezeti Káté.) Itt most anélkül, hogy a szövetkezet működésének részleteire kitérnék, megállapíthatjuk azt, hogy a fentieket a szövetkezeti rendszer öt szövetkezet-típussal szolgálja. Ezek: a hitel-, a fogyasztási, az értékesítő, a biztosítási és a házépítő szövetkezetek. Alegtöbb tagot szolgáló szövetkezeti forma a fogyasztási szövetkezeté. Ebben a formában van a munkásságnak legtöbb kedvezménye, ezen a módon igyekezett tehát legtöbbször a sorsán javítani. Mivel az általunk javasolandó új szövetkezet-típus is ez ágazattal van legközelebbi rokonságban, ezt a szövetkezeti formát tanulmányozzuk közelebről.

A fogyasztási szövetkezet célja az, hogy tagjai szükségleteit olcsón elégítse ki. Részesíti őket a nagybani beszerzés előnyeiben, az esetleges üzleti haszonból pedig osztalék formájában. A gyakorlatban ez a következőképpen fest: A tag a mindenki részére megállapított általános eladási áron vásárol és év végén ebből 2—3% visszatérítést lép. Kap ezenkívül az üzleti eredményből maximálisan 5% jutalékot, tehát egy tízpengős részjegy után ötven fillért. Vállalja ezért az üzletvezetés veszteségi kockázatát, amely a magyar szövetkezeteknél általában ötszörös, tehát egy tízpengős részjeggyel veszteség vagy csőd esetén ötven pengővel felel.

A fogyasztási szövetkezet elsősorban a mindennapi fogyasztási cikkek közvetítésére vállalkozik, ezek közül is olyanokra, amelyek kisebb tőkét és kevesebb szaktudást igényelnek. Nézzük most már, a munkásember milyen mértékben tudja szükségleteit kielégíteni a fogyasztási szövetkezeten keresztül, illetőleg munkabérének mekkora hányada az, amely helyzeti energiájából mozgásba indulva a produktum egy részét hozzá visszatéríti.

Sajnos, statisztikai adatok és számítások nem állnak rendelkezésünkre a munkabér felhasználásáról s így ezek mértékét csak becslőleg állapíthatjuk meg. Vizsgálódásunk tárgyául 180 pengő havi keresetű háromtagú családot választunk ki. Ez a kereset havi 200 órával, 95 filléres órabérrel számítható, tehát egy magasabb átlagfizetésű szakmunkás keresete.

Becslésünk szerint a 180 — P a következő módon használódik fel:

lakbér	25.—	P
élelmezés	78.—	„
fűtés, világítás	20.—	„
ruházat	40.—	„
kulturális kiadások	10.—	„
egyéb	7.—	„
összesen	180.—	P

A lakbér a helyi viszonyok között egyszoba-konyhás, komfort nélküli külvárosi lakás bére.

Az élelmezést a Magyar Gazdaságkutató Intézet számítása szerint az 1940. évi megállapítás szerint vettük számításba, olyképpen, hogy az „Élelmiszerkosár“ no városra és községre megállapított költségének középértékét vettük és ezt 15%-kal felemeltük. Így egy felnőtt ember heti élelmiszer-szükségletét 6.57 P-ben állapítottuk meg s így kaptuk meg a háromtagú család szükségletének havi 78 P-s értékét. Jól tudjuk azt, hogy az „élelmiszerkosár“ értéke nem 15%-kal, hanem sokkal jobban megdrágult s így az élelmezés költsége napjainkban sokkal nagyobb mértékben részesedik a keresetből. E drágulás azonban konjunkturális és a háború elmúltával e költség szokásos kerete közé húzódik vissza. Hosszabb időre szolgáló számítás alapjául tehát nem használható. 15%-kal azért emeltük mégis az „élelmiszerkosár“ értékét, mert az alapul vett 180.— P-s kereset kétszeri drágulási pótlékkal (7-8%) emelkedett ennyire s ezt főleg az élelmiszerek drágulására hivatkozva nyújtották.

A fűtés-világításnál 3500 kg tüzelőanyag értékét és havi 3 pengős világítási költséget vettünk tekintetbe. A ruházati kiadások a városi ember szokásos keretei között mozognak. A kulturális kiadásoknál a rádió előfizetési díját, egy két újság árát és egy gyermek elemi, esetleg polgári iskolai taníttatását vettük számba. Végül egyéb cím alatt összefoglaltuk az apróbb kiadásokat, beleértve a szórakozásra fordítható összeget.

A munkás fogyasztási szövetkezet tagjai igényeihez képest, de adottságainál fogva is az elsősorú szükségletek kielégítésére rendezkedik be. A munkásember élelmiszer-szükségletének egy részét, a fűszeres és vegyeskereskedői cikket és esetleg tüzelőanyagát itt szerezheti be. Nem tudja azonban a fogyasztási szövetkezet a ruházati és lábbeli igényeket, nem tudja főleg ezek hiteligenyét kielégíteni. Nem tudja, de nem is célja a nagyobb keresetnél előálló fokozottabb igényeket követni és azok teljesítésére törekedni. Anyagi és szaktudás körüli eszközei korlátozottak. Az élet összes igényeit, ha még oly szűkek is, nem tudja egy, esetleg tüzelőanyaggal bővített vegyeskereskedés sem kielégíteni. Ehhez, tapasztalatunk szerint, szükség van cipőkereskedésre, rőfösüzletre, férfi- és női divatüzletre, férfi és női konfekcióra, bazárosra, vasárosra, az emelkedett keresetnél még tovább, jobb szabóságra, szűcsre, ékszeresre. Mindezen szükségleteket nemhogy egy szövetkezet nem elégítheti ki, de egy nagytökéjű áruház sem bírná kiszolgálni.

Ha tehát az előbbi számítások alapján azt állítjuk, hogy a munkás keresetének 30%-a közvetlen kiadás (lakbér, kulturális és egyéb címek alatt), 70%-a pedig az őt kiszolgálókhöz jutott, megállapíthatjuk azt is, hogy a 70%-nak legfeljebb felét költheti el a mai formájú fogyasztási szövetkezetben. Így összes keresetének mindössze 35%-a az az összeg, amely az ön-

segély útján bizonyos mértékben produkciójával visszatérül hozzá. Mint-hogy pedig olyan intézményre van szükségünk, amely a kezünkben levő gazdasági erő teljes kapacitását kihasználja, a fogyasztási szövetkezetnek új formát kellett találnunk.

A fogyasztási szövetkezet új formája két igényt kapcsol össze. Egyrészt a vásárlási visszatérítés igényét; ezt megtartja, akumulálja és a fejlesztés érdekében felhasználja, másrészt a hitelellátás kielégítését. Tagjaitól nem kér betétet és nem nyit rögtön saját árudát, hanem egyességre lép kereskedőkkel, akik az általuk kibocsátott vásárlási igazolványokra megállapított hitelkereten belül hitelbe is kiszolgálják. A szövetkezet ezért 5—8% jutalékot kap, árucikkenként való megállapítás szerint. Az árusítás mindenkor készpénzáron történik. A tag, ha hitelt vesz igénybe, a szolgáltatásért a szövetkezetnek minimális kezelési költséget fizet.

Ez a rendszer, mint magánvállalkozás, már nem új. A hitelbe való vételt és kiszolgáltatást leginkább élelmes idegenek majdnem minden városban megszervezték és hatalmas haszonnal működő hitelközvetítő irodákat hoztak létre. Adminisztratív gyakorlata már teljesen kiforrott, úgyhogy ennek ismertetését nyugodtan mellőzhetjük.

A szövetkezet a tag vásárlási visszatérítéseit összegyűjti, azokat gyümölcsözötően és a gazdasági erők további összpontosítása érdekében befekteti. A szövetkezet egyes közszükségleti cikkekben való önellátását az akumulált tőke segítségével előkészíti, majd kifejleszti. Végül az összegyűjtött visszatérítésekből, melyet a vállalkozások produkciója is öregbít, járadék-tőkét képez, amelyből az öreg és munkaképtelen korban — biztosítás-matematikailag megállapítandó kulcs szerint — járadékot fizet.

Hogy mekkora lehet a járadékösszeg, azt az említett biztosítási számítás nélkül megmondani nem lehet, legfeljebb következtetni lehet rá. Az OTI az öregségi biztosítási járulékokra a teljes kereseti összeg 5%-át gyűjti össze. Ennek összege egy 180 P-s átlagos havikeresetű munkásnál harminc évi biztosítás után kb. havi 70 pengő. Ehhez viszonyítva a nyers visszatérítések akumulálása havi 35—45 P járadékot jelenthet. Nem kell azonban nagy fantázia ahhoz, hogy elképzeljük, hogy a cipő 5%-ot hoz, amíg cipőkereskedőtől szerzi be a tag, de a megerősödött szövetkezet vagy az így kifejlesztett szövetkezeti rendszer ezt az árut saját üzletén keresztül hozza forgalomba és akkor már az eladási ár 25%-os bruttó haszonkulcsával rendelkezik. Még tovább menve megtarthatja a gyártás 8—10%-os hasznát is. Ekképpen az akumulált tőke egyes vonatkozásokban jelentős összegekkel gyarapíthatja a járulék törzstőkéjét.

Az új rendszerű fogyasztási szövetkezet, melyet mi nyugdíjpótló szövetkezetnek nevezünk, előnye a régivel szemben a következőkben foglалható össze. Azt a társadalmi osztályt, amely immár birtokában van azoknak az eszközöknek, amely az élet elsődleges feltételeit biztosítja, de létbizonytalanságát éppen ezért még fokozottabban érzi s amely így gyakran mint káros társadalmi feszültség mutatkozik, enyhíteni képes. A társadalombiztosító által fizetett öregségi járulék és a szövetkezeti járulék együttes összege már kétségkívül nyugodt öregséget jelent.

A munkabér helyzeti energiáját ez a rendszer teljesen felhasználja, racionalizálja és szerves egységbe foglalja. Ezt úgy fejezhetjük ki, hogy míg a mostani fogyasztási szövetkezet kisebb anyagi erő egyszeri bevetésével igyekszik eredményt elérni, az általunk javasolt szövetkezet hullámszerű befektetésekkel dolgozik, állandóan új és új erőket vonultat fel produkciója érdekében, az akumuláció segítségével.

A fogyasztási szövetkezet kisebb produkciójának jelentős részét minden évben visszaadja tagjainak és az ott elenyészik. Felhasználódik anélkül,

hogy a tag helyzetén észrevehetően változtatott volna. E visszatérítésre alapszabályain túl erkölcsileg is kötelezve van, mert létrejöttét a tagok anyagi áldozatkészsége tette lehetővé. A nyugdíjpótló intézet szemben csupán organizálás, csupán racionális összefogása az erőknek és igényeknek. Áldozatot senkitől sem kíván, legfeljebb bizonyos technikai kérdésben a munkaadótól.

Megoldaná ez a szövetkezet lényegénél fogva a munkásember egyik legfontosabb kérdését a hitel és a részletvásárlás körül. A nagy és sokszor titkolt munkásgondok egyik legsúlyosabbika ez. Ezen vált egyrészt könnyelművé, másrészt itt van a legkeményebb uzsorának kitéve.

De megoldaná ez a rendszer a résztvevő tisztas kereskedelem hitelbiztonságát is azzal, hogy a szövetkezet az esedékes részletet hivatalból vonhatja le a munkabérből.

Azt pedig, hogy egy ily módon kiépített szövetkezeti rendszer mit jelent a nemzetgazdaság számára, elképzelhetjük, ha tudjuk, hogy ma már minden nagy tőkét igénylő munka az OTI 11 év alatt összegyűjtött díjtartalékára tekint. Az OTI az ország legnagyobb tőkepenzű intézményei közé tartozik. Hasonló szerepet tölthetne be az általunk ajánlott szövetkezeti rendszer, természetesen kisebb méretek között. De míg az OTI hatalmas tőkéje az érdekeltek tetemes anyagi áldozatával jött létre, addig az itt képződött tőke racionalizálás eredménye lesz.

Egy elvi ellenvetésre térünk ki még, ami önmagunkban keletkezett a kérdés taglalásakor. (A gyakorlati ellenvetéseket tisztelettel kérjük és várjuk.) Amíg a fogyasztási szövetkezet tagadhatatlanul takarékosagra nevel, addig nem fog-e az új beszerzési mód bizonyos vásárlási könnyedségre, mondjuk, könnyelműsége vinni? Kétségkívül a szövetkezeti igazolvány birtokában lendületesebb vásárlásokra készülhetünk el. A gondos, fillérenkénti takarékoskodás, sajnos, nem a mi népünk erénye. Reálisan gondolkozva építeni pedig csak meglévő tulajdonságokra lehet. A takarékoság körüli helyzetre jellemzőek a következő adatok: Takarékbetétállományunk az 1938. év végén 846 millió pengő volt. Egy évvel később ez 890 millió pengőre növekedett csak, holott ugyanezen idő alatt gazdasági életünk 239 millió pengővel több munkabért fizetett ki, mint az előző esztendőben. A házipitések száma ezen idő alatt vidéken csökkent, a létfenntartási költségek még nem emelkedtek. Feltehető ugyan, hogy a háborús pszichózis hatása alatt többet vásároltak és esetleg régi hiányokat pótoltak, de leginkább, ami a különböző szórakozóhelyek forgalmán látszik, könnyebben éltek.¹

Takarékosagra intézményesen kell ránevelni népünket, természetesen nem úgy, hogy mindent felülről várjanak. Mivel csak az első száz pengő összegyűjtése nehéz, meg lehetne kísérelni az évvégi juttatásoknak bizonyos ideig zárolt takarékkönyvvel való odajuttatását.

Legyőzzük tehát magunkban ezt az ellenvetést és végső következtetésként azt állítjuk, hogy az általunk ajánlott és itt első fogalmazásban, mondhatni durván közreadott új szövetkezeti tervezet, a nyugdíjpótló szövetkezet, hatásos eszköze lehet a munkás és kisember materiális létbiztonsága megalapításának.

POÓR KÁROLY

¹ V. ö. Kecső István: Tőkehiány és tőkeképződés. Magyar Szemle 1940 augusztus.